

JÁSZAY MAGDA

A pápaság és a törökellenes felszabadító háború

Buonvisi bíboros küldetése

A pápaság történetének második évezredén végighúzódik az a törekvés, hogy a keresztény világot megvédje a muszlim hódítás előretörésétől. A II. Orbán pápa kezdeményezésére indított 1099-es első kereszties hadjárat sikere óta ennek folytatásai a kudarcok sorozatát hozták. Nagy uralkodók, mint Barbarossa Frigyes császár, vagy IX. Szent Lajos francia király hiába áldozták életüket a további vállalkozásokban, és ez lett a sorsa I. Ulászló lengyel és magyar királynak is a IV. Jenő pápa ösztönzésére vezetett gyászos végű 1444-es hadjáratban. Az immár Európát támadó török hódítás elé hiába próbált gátat emelni a tudós humanista II. Pius kétségbeesett igyekezete a keresztény összefogás mozgósítására, és a 16. századi egyházfők korlátolt méretű katonai és pénzsegélyei a Habsburg-uralkodók magyarországi háborúiban ugyancsak eredménytelenek maradtak. Még a pápai hajóhad részvételével kivívott 1571-es lepantói tengeri győzelem sem tudta az oszmán hatalom állásait tartósan megrendíteni, és úgy tűnt, hogy a tizenöt éves háború lezárásával a Habsburg-politika passzív, a stabilitás fenntartására szorítkozó irányvonala kilátástalanná tesz minden erőfeszítést a magyarországi török hódítás felszámolására. Világos bizonyítékul szolgált erre az 1664-es elsöprő szentgotthárdi győzelmet követő vasvári béke, amely csak a status quo fenntartását rögzítette, és az elkecsereedett csalódás sugallta magyar főúri összeesküvésre, majd az elégedetlenek fegyveres mozgalmára vezetett.

Ebben a válságos helyzetben, amikor XIV. Lajos európai hegemoniára irányuló politikája alkalmas fegyvert talált a rivális Habsburg-hatalom ellen a magyarországi zavargásokban és az állandóan fenyegető török támadó szándékban, lépett fel újra a pápaság, hogy hagyományaihoz visszatérve, kivezető utat kereszen a veszély végleges kiküszöbölésére. A bonyolult, feszültségektől terhes nemzetközi légkörben a Szentszék erőfeszítései arra irányultak, hogy mint már korábbi alkalmakkor, közvetíteni próbáljon az ellenséges nagyhatalmak: Franciaország, Spanyolország és a Habsburg Birodalom között a békés megegyezés érdekében. De ahhoz, hogy a pápai politikában a török kérdés a holtpontról újra a gyökeresen megoldandó feladatok előterébe kerüljön, olyan rendkívüli egyéniség céltudatos, akaraterős szerepvállalása kellett, mint az 1676. szeptember 21-én trónralépő XI. Ince. A comói Odescalchi-bankárcsalád sarja a katonai pályáról lépett át az egyházi rendbe, és olyan pénzügyi képességeket hozott magá-

val, amelyek révén az egyházi állam zilált anyagi helyzetét sikerült egyensúlyba hoznia és az üres kincstárt újra feltöltenie, megteremtve a nagy horderejű hadi vállalkozás támogatásának lehetőségét.

De a nagy pápa – akit 1956-ban boldoggá avattak – egyéni adottságai mellett annak is köszönhető nagyralátó célkitűzése eredményeit, hogy pótolhatatlan segítőtársra talált bécsi nunciusa, Francesco Buonvisi bíboros személyében. Méltán vetődik fel a kérdés, vajon ennek, az ügynek szívvel-lélekkel elkötelezett főpap-diplomatának tevékenysége nélkül nem jutott-e volna kátyúba, mint már annyiszor, a keresztény Európa védelmének jelszavával meghirdetett, kivihetetlennek tűnő vállalkozás? Ince pápának már a hosszú háború első sikerei – Bécs felmentése, Buda visszafoglalása – után bőven kijutott a magasztaló dicséretekből, de árnyékban maradt akarátának végrehajtója, irányvonalának hű képviselője a történelmi események irányító központjában. Pedig a korra vonatkozó forrásokból világosan kiderül, hogy Buonvisi több is volt ennél: ő volt az, aki finom diplomáciával érvényesítette befolyását és személyes kapcsolatait Lengyelország és Velence bevonására a törökellenes szövetségbe; aki fáradhatatlanul ösztönözte a habozó és bizonytalan Lipót császárt a háború vállalására, és a népszerűtlenséget is kockáztatva igyekezett megszüntetni a környezetében tapasztalt ellenállásokat és visszaéléseket; az ő állandó sürgetései nyertek a kimerülőben levő pápai kincstártól újabb és újabb segélyeket, sőt saját kezdeményezéseivel maga növelte ezeket más pénzforrások felfedezésével és kiaknázásával; végül ő volt az, aki latba vetve rábeszélőképességét, nem szűnt meg közbenjárni, hogy az uralkodót magyar alattvalói iránt méltányosabb magatartásra bírja, a Wesselényi-összeesküvés utáni megtorló intézkedések visszavonásával, az elnyomó rendszer megszüntetésével és a nemzet alkotmányos igényeinek figyelembevételével.

Bécsi küldetése előtt Buonvisinek már alkalma volt tapasztalatokat szerezni a Szentszék szolgálatában. 1644-ben, tizennyolc évesen, Rómába követte nagybátyját, Girolamo Buonvisit, aki 1657-ben bíborosi rangra emelkedett. Szülővárosában, Luccában viselt hivatala után ő is a római udvarban, Flavio Chigi bíboros, a pápa unokaöccse mellett nyert alkalmazást és 1664-ben elkísérte küldetésében XIV. Lajoshoz. Ezután maga is az egyházi rendbe lépett, a lateráni bazilika kanonoka lett, majd 1670-ben elnyerte a Thessaloniké érseke címet. Ekkor kapta X. Kelemen pápától első külföldi megbízatását: mint kölni nuncius, szövetség létrehozásán munkálkodott a német államok, valamint a spanyol és az osztrák Habsburg-uralkodók között a francia király terjeszkedő politikájának el-lensúlyozására. Ő vezette a madridi és párizsi pápai képviselők közvetítő tárgyalásait a két ellenséges nagyhatalom között, de ezek eredménytelenek maradtak XIV. Lajos Hollandiáért vívott háborúja miatt.¹

De a nunciust hamarosan máshova rendelték a nyugtalanító lengyelországi események hatására. Az ország törökökkel vívott háborújában Korybut Mihály király 1672. szeptember 18-án kedvezőtlen békekötésre kényszerült, átengedve

1 G. De Caro: Buonvisi, Francesco. In: Dizionario biografico degli Italiani. XV. Roma, 1972. 319.

Podóliát a szultánnak, évi adófizetés terhe mellett. Az országban emiatt lázongás támadt, a diéta elutasította a békekötést, és az elégedetlen rendek, élükön Jan Sobieskivel, a király letételét tervezték. A pápa küldötte 1673 februárjában azzal a nehéz feladattal érkezett Varsóba, hogy kiegyezést hozzon létre a király és a rendek között, és a pápa anyagi támogatásával a háború újrakezdését elérje. A király 1673. november 10-én bekövetkezett halála azonban újabb bonyodalmakat támasztott. A trónvillongásokból Sobieski került ki győztesen, és sikeresen vette fel újra a harcot a török ellenféllel. 1674. május 21-én, novemberi nagy háborús győzelme után, királlyá választása a nuncius fáradozásainak és a pápaság szándékainak érvényesülését jelentette: megakadályozni a török hatalom kiterjesztését Lengyelországra. Róma célja az volt, hogy törökellenes összefogást hozzon létre Lengyelország és a Habsburg Birodalom között a közös ellenség visszaszorítására, de varsói képviselőjének kezdettől fogva súlyos akadályokkal kellett szembenéznie. A francia király sietett lépéseket tenni, hogy saját vonzáskörébe vonja bele Sobieskit, és megakadályozza közeledését a vele hadiállapotban lévő nagyhatalomhoz. Ezt szolgálta az 1675. júniusban kötött megegyezésük: XIV. Lajos a poroszok által elfoglalt területek visszaszerzésével, sőt fia számára a magyar koronával kecsegtette az új lengyel királyt, hogy elnyerje közreműködését a magyar bujdosók támogatásában, egyúttal pedig elvonja a török elleni háborútól.² A magyarországi elégedetlenség mozgalma, amely a török beavatkozás lehetőségét vetette fel, alkalmas fegyverül szolgált a franciák uralkodójának, hogy megakadályozza a Habsburg-hatalom megszilárdulását Magyarországon. Varsói követe és a párizsi lengyel követ közös akciója a magyar felkelők fegyveres és anyagi megsegítését célozta a szomszédos Lengyelországon keresztül. Több lengyel főúr, így Lubomirski marsall fivére is mellettük állt.³ A király hivatalosan nem vállalt részt az akcióban, de török háborúja folytatását Lipót császár segítségéhez kötötte.

Az elengedhetetlen feltétel kiharcolására a pápai udvar Buonvisit jelölte ki: 1675 októberében Bécsbe helyezte át, hogy személyes befolyásával és varsói utódával, Martelli érsekkel vállvetve segítsék elő a két uralkodó közeledését. Lipót fenntartásait nem volt könnyű legyőzni. A császárt, aki eredetileg a jezsuita rendbe készült lépni, és csak bátyja halála után került trónra, a nuncius igen művelt, vallásos, jó szándékú emberként jellemzi, de hiányolja benne az erélyt és az önálló elhatározás képességét, és ezt a jezsuiták iskolájának tulajdonítja, amely arra nevelte, hogy mások tanácsaira hagyatkozzon; ennél fogva túlságosan enged környezete befolyásának.⁴ A nunciusnak ezért a császár meggyőzése mellett szá-

2 *Fraknoi Vilmos*: Bevezetés. XI. Ince pápa és Magyarország fölszabadítása a török járom alól. In: Buonvisi bíbornok bécsi nuncius jelentései. Budavár fölszabadításának kétszázados emlékünnepe alkalmából közrebocsátva. Bp. 1886. (Vatikáni magyar okirattár II/2.) CVII–CXXII.

3 *F. De Bojani*: Innocent XI. Sa correspondance avec ses nonces 21 septembre 1676–31 décembre 1679. I. Affaires politiques. Rome, 1910. 443.

4 „És mivel belenevelték azt – írta 1685. nov. 10-i jelentésében Aleramo Cybo pápai titkárnak, vatikáni levelezőtársának –, hogy nagyon féljen attól, hogy tévedhet, és gyóntatói azt az elvet ültették bele, hogy a lelkiismeret számára biztosabb a tanácsot követni egy jól ismert igazsággal

molnia kellett legtekintélyesebb főemberei ellenkezésének leküzdésével is, hogy küldője szándékait érvényre juttassa.

XI. Ince azzal az eltökélt célkitűzéssel kezdte meg pápaságát, hogy egyszer s mindenkorra véget vet a keresztény Európára nehezedő török fenyegetésnek. Tisztán látta azonban, hogy ehhez sokrétű és bonyolult feladatok megoldása vár a Szentszékre: keresztény országok szövetségének létrehozása, az ellenséges viszony megszüntetése a Habsburgok és XIV. Lajos között, legfőképpen pedig a legdöntőbb tényező: a Habsburg Birodalom hadbalépésének biztosítása. Bécsi nunciusa kezdettől fogva meggyőző rábeszélése teljes súlyát latba vetette, hogy a habozó és vonakodó Lipót hozzájárulását elnyerje. A császár ellenérvként felhozta háborúját Franciaországgal, amely leköti haderejét, kincstára kimerülését, bizalmatlanságát Lengyelország irányában, ahol francia befolyásra a magyar lázadást támogatják. Ugyancsak vonakodott a Buonvisi szorgalmazta szövetségtől az általa megbízhatatlannak tartott moszkvai III. Fjodor cárral, aki 1677 márciusa óta háborúban állt a törökkel. Lipót tartózkodása a lengyel háború támogatásától arra bírta Sobieskit, hogy 1676 októberében kedvezőtlen békét kössön a Portával, átengedve neki Podólia egy részét.⁵ A nuncius meg volt győződve arról, hogy a lengyel háború befejezése után a török hadigépezet a Habsburg Birodalom ellen fordul, és ellenfelei, ha nem fognak össze, nem lesznek képesek ellenállni. „A három uralkodó egyikére zúdul majd a vihar – írta varsói kollégájának 1679. május 25-én – és ha mindegyikük azzal biztatja is magát, hogy nem őt támadják meg először, ebből nem származna más előny, mint az, hogy utoljára pusztul el.”⁶

Súlyos aggodalommal szemlélte a monarchia belső gyengeségét, elsősorban a magyarországi bujdosók zavargását, amely 1678-ban Thököly átütő erejű fegyveres felkelésébe torkollott. Előre látta, hogy a felkelés jó alkalmat nyújt majd a töröknek, hogy a vasvári békét megszegve újabb támadást indítson a Habsburg Birodalom ellen, kiterjesztve hódítását. Igyekezett rávenni a császárt, előzze meg a Porta hadbalépését, kihasználva a preventív háború előnyeit. A szentgottvárdi győztre, Montecuccolira hivatkozott, aki kifejtette előtte, hogy ő egy hónap alatt megszerezhetné Esztergomot és Budát, Érsekújvár pedig ezután magától elesne.⁷ De tisztában volt vele, milyen kockázatot jelentene háborút viselni olyan hadszíntéren, ahol a lakosság ellenségesen áll szemben az uralkodó seregével, és támogatása helyett gyengíti erejét. Elsőrendű fontosságúnak tartotta tehát a megbékélést Lipót császár és király és magyar alattvalói között, ezért bécsi küldetése kezdetétől fogva azon fáradozott, hogy Lipótot meggyőzze: a biro-

szemben, mint önállóan határozni, bár én rettenetes dolgokat mondtam neki ebben a tárgyban, soha nem tudtam kiverni fejből ezt a hamis nézetet.” *Károlyi Árpád–Wellmann Imre*: Buda és Pest visszavívása 1686-ban. Bp. 1936. 36.

⁵ *Fraknói V.*: i. m. XL.

⁶ *Anna Maria Trivellini*: Il cardinale Francesco Buonvisi nunzio a Vienna (1675–1689). Firenze, 1958. 35.

⁷ *Dr. Arthur Levinson*: Nuntiaturberichte vom Kaiserhofe Leopolds I. II. (1670. Mai–1679. August.) Archiv für österreichische Geschichte 106(1915–1918.) 718. (1679. febr. 19-i jelentés.)

dalom létérdeke, hogy egyetértés jöjjön létre a magyar nemzettel a sérelmek orvoslásával, engedmények útján a pusztító beháború megszüntetésével. Így elkerülhetné, hogy országát „fegyverekkel pusztítsa el, amelyek bár igazságosak, de mindig ártalmasak, amikor saját testüket tépik és az alattvalók vérént ontják, legyenek ezek bár konok lázadók”.⁸ 1677. szeptember 10-i kihallgatásán a meggyezés lehetőségét fejtegette a császárnak: rámutatott, hogy a németek és magyarok között mindig is nagy bizalmatlanság uralkodott, de az uralkodónak pártatlannak kell lennie és magának kell eldöntenie, hogyan tudja a békét és alattvalói szeretetét biztosítani. A csehek példájára hivatkozott: ezek lázadása a múltban még nagyobb méreteket öltött, de Lipót elődei kegyesen visszafogadták őket, visszaadták előjogaikat, megnyitották előttük a hivatalokat, „ezért úgy látom, ugyanezt lehetne gyakorolni a magyarokkal is; ők, ahogy főembereik mondták nekem, megelégednének azzal, hogy úgy bánjanak velük, mint a csehekkel és az örökös tartományok többi népével”. Leegyszerűsítve a nehézségeket azt fejtegette, hogy a rájuk kirótt adóterheket azért találják nyomasztónak, mert elvesztett szabadságuk jelének tekintik, de ha országgyűlést tarthatnának, mint a csehek, a szabadság látszata és néhány kézzelfogható engedmény hatására önként még nagyobb adót is megszavaznának, és elülnének a zavargások. Lipót – ahogy Rómának jelentette – kedvezően fogadta javaslatait, és a nuncius ezután azon fáradozott, hogy „meglágyítsa néhány túlságosan kemény tanácsos szívét, és megszilárdítsa a magyarok állhatatlanságát”.⁹

A pápa jóváhagyta nunciusa közvetítő lépéseit a magyarországi válság megszüntetése érdekében, működése folytatására buzdította, és Buonvisi „tolakodó” erőfeszítései sikerének könyvelhette el, hogy a következő évben a császár rendeletet készült kiadni és ebben teljes bűnbocsánatot hirdetett a hűségére visszatérők számára és az 1670-es összeesküvés megtorlásaként elkobzott javak visszaadását; ugyanakkor megindultak a tárgyalások a felkelőkkel való kiegyezés létrehozására. A nunciusnak azonban kételyei voltak a diploma eredményességét illetően: „Bizonytalan, milyen hatása lesz majd a lázadóknál – írta levelezőtársának, Aleramo Cybo bíboros pápai államtitkárnak 1678. június 9-én –, mert nem adtak lehetőséget a tárgyalásokra, de az valószínű, hogy a nemesek elfogadják az amnesztiát, hogy újra javaik birtokába jussanak; a közkatonáknál azonban más biztatásokra lesz szükség: ezért a napokban rávettem Ófelségét, hogy ajánlja fel mindannyiuknak, hogy szolgálatába fogadja őket megfelelő fizetéssel, mert az biztos, hogy nem akarják otthagyni a puskát, hogy visszatérjenek a kapához, és Ófelsége megígérte, hogy ezt teszi a kincstár szűkössége ellenére.” Újra leszögezte, milyen sok függ a megbékéléstől: „Ha a dolgok teljesen rendbejönnek, nagy ösztönzéstől fosztják meg a törököket, hogy megtámadják Magyarországot, mert a lázadók izgatják őket erre a vállalkozásra, könnyebbnek állítva be, amint-

⁸ *Tommaso Trenta*: Memorie per servire alla storia politica del cardiale Francesco Buonvisi patrizio lucchese. I. Lucca, 1818. 367.

⁹ *F. De Bojani*: i. m. 45–46.

hogy az is lenne, ha ahelyett, hogy a népességnél ellenállásra találnának, ezek pártolnák őket.”¹⁰

A felkelők mellett, akik francia és erdélyi támogatásra számítva elutasították a tárgyalást, komoly ellenállást kellett tapasztalnia Buonvisinek a császár környezetében is. Befolyásos tanácsosai, így Lobkowitz herceg, Hocher kancellár, Zinzendorf kamaraelnök, Königsegg és mások erősen magyarelles beállítottsága mellett ennek okát anyagi érdekeknek tulajdonította. Azzal vádolta őket – és erre többször visszatért jelentéseiben –, hogy „a zavarosban akarnak halászni”, és szörszálhasogató kifogásokkal akadályozzák az amnesztiarendelet kiadását, nehogy az elkobzott javak visszaadásával elveszítsék a hasznot, amit kezelésükből húznak és annak reményét, hogy végül birtokba vehetik ezeket.¹¹ Pedig a birtokok visszaadásából a befolyásos nemesség legalább egy részének megnyerését remélte, és ez kihathatott a felkelők magatartására is, ha ezek támogatását elvesztették. De a császár jó szándékának és Szelepcsényi György esztergomi érsek közreműködésének ellenére a bécsi kormányférfiak támasztotta nehézségek miatt a diploma közzététele halasztást szenvedett, és nem tudta elejét venni Thököly szervezett fegyveres felkelése fellángolásának. Buonvisi ennek a késésnek és a lengyel határon át érkező segítségnek tulajdonította a felkelés térhódítását, és kárhoztatta a lengyel királyt, hogy XIV. Lajosra tekintettel nem lép fel ellene országában, és ezzel saját érdekét károsítva lehetetlenné teszi az összefogást a császársággal. Okos politika-e – fejtegette varsói nunciustársának – „közreműködni Magyarország elpusztításában, a falvak felgyújtásával, az állatállomány zsákmányul ejtésével, és még sokkal inkább ösztönözni és támogatni az alattvalókat a lázadásban; hiszen ha az ország elpusztult, mi módon lehet ott ellátni a seregeket, hogy ellenálljanak a törököknek, vagy megtámadják őket? Talán azt hiszik odaát, hogy a lázadóké marad, amit elfoglaltak, és feltéve, hogy a lázadás általánossá válik, ez fenntarthatja magát anélkül, hogy alávesse magát a töröknek?” Ezzel pedig növekedne a nyomás Lengyelországra is.¹²

A birodalom válságos helyzetének nemzetközi kihatásait kiküszöbölendő Ince pápa diplomáciája latba vetette befolyását, hogy közvetítsen Franciaország és a császárság békekötése érdekében. Bécsi képviselőjének nem csekély erőfeszítésébe került Lipót beleegyezését elnyerni, mert XIV. Lajos feltételeit túlságosan kedvezőtleneknek tartotta. A rokon spanyol király és egyes német fejedelmek is ellenezték a békét, de a pápa mégis szorgalmazta, mert így a Habsburg Birodalom fegyveres erőit a török ellen lehetett összpontosítani. Ezt hangsúlyozta bécsi képviselője is, kifejtve a császárnak, hogy az ellenségeskedés megszűnése a franciákkal elősegítheti magyarországi hatalma megszilárdulását, és megaluvásra készítheti a felkelőket. Ottani királysága visszahódításával pedig növekedne tekintélye a német választófejedelmek előtt is – jegyezte meg, finom

10 *A. M. Trivellini*: i. m. 15–16.

11 *Dr. A. Levinson*: i. m. 711.

12 *F. De Bojani*: i. m. 484.

diplomáciával felhasználva Lipót dinasztikus érdekeit is – és ez elősegítené fia, József római királyi címének elnyerését.¹³

Az 1679. február 4-én megkötött nymwegeri béke után nagyobb lehetőség nyílt a pápai diplomácia által szorgalmazott „szent háború” előkészítésére, ami annál is inkább sürgetőnek mutatkozott, mert Konstantinápolyból nyugtalanító hírek érkeztek a Porta háborús szándékáról, a felkelőket pártoló Apafi Mihály erdélyi fejedelem küldötteinek odaérkezéséről, miközben a vasvári béke meghosszabbításáról folytatott tárgyalások nem vezettek eredményre. II. Mehmet szultán nem volt háborúpárti, de Kara Musztafa nagyvezír a Habsburg Birodalom elleni elsöprő győzelemmel készült saját hatalmi pozícióját biztosítani. Buonvisi fokozott elszántsággal igyekezett a császárt döntő elhatározásra bírni. A franciákkal kötött békével az egyik fontos akadály elhárult: a 40 000 főnyi katonaságot a nyugati frontról a magyarországi hadszíntérre lehetett vezényelni, kiegészítve az itt állomásozó 16 000-es létszámú birodalmi helyőrséggel és a magyarokból kiállított fegyveres erőkkel. Ehhez azonban elengedhetetlennek tartotta a belső válság megoldását, a kiegyezést az elégedetlenekkel, hogy felsorakozzanak uralkodójuk mellé a döntő összecsapásban. Már magának Lipótnak megnyerése is – akit elkeseredett pillanatában a nuncius „pipogyának és tunyának” bélyegzett¹⁴ – próbára tette rábeszélőképességét, de meg kellett küzdenie udvari emberei ellenállásával is, akiknek magatartását: hivatalbeli hanyagságát, kapzsiságát és visszaéléseit többször is elítélően bélyegzi meg. Azzal vádolja őket, hogy ellenzik a magyarországi helyzet rendezését, mert hasznot húznak a kivetett adóterhekből.¹⁵ Lipótot is óvta miniszterei tanácsaitól, „kik szent szándékait megghiúsítják”. Az udvarnál a spanyol követ vezette párt is a török háború megakadályozásán dolgozott, hogy a császári haderő újabb konfliktus esetén felhasználható legyen Franciaország ellen.

A kérdésről 1679. május 20-án nagy tanácskozást tartottak Bécsben; a királyhű magyar főurak a török háború mellett emeltek szót, míg az ellenpárt kifogásul a pénzhányra hivatkozott: eszerint az államkincstár nem tudta volna egy hadjárat fegyverkezési és ellátási költségeit fedezni. Buonvisi maga is tisztában volt a pénzügyek rendezetlenségével és anyagi támogatásért a pápához folyamodott.¹⁶ Hogy Ince kezdeti nehézségekkel küzdő pénztárát túlságosan meg ne terhelje, maga is igyekezett pénzforrást találni: kérte engedélyét, hogy a cseh sókamaratól befolyt és egy új püspökség létesítésére félretett 100 000 forintot felajánlhassa a háború céljaira. A pápa egyetértett; erre a kezdeti ösztönzésre szánták még a máltai lovagrend priorától származó összeget is.¹⁷ A továbbiakban a háború megindulásakor a nuncius fáradhatatlan találékonysággal és energiával

13 A. M. Trivellini: i. m. 34.

14 „Végül vesztét okozza majd a henyeség és a szórakozás a vadászatokkal és a színjátékokkal, amik elveszik legértékesebb idejét” – jósolta 1689. májusi jelentésében. F. De Bojani: i. m. 538., 541.

15 I. m. 539.; Dr. A. Levinson: i. m. 711.

16 Fraknoi V.: i. m. CVII.

17 A. M. Trivellini: i. m. 35.; F. De Bojani: i. m. 539.

fedezett fel újabb és újabb forrásokat a nagy összegeket felemészítő hadigépezet mozgásában tartására.

Ugyanakkor folytatta tárgyalásait a magyar főpapság és főnemesség befolyásos képviselőivel is, hazájuk egyre aggasztóbbá váló helyzete rendezésének érdekében. Az egyetlen járható útnak diéta összehívását ítélték, abban a reményben, hogy a Felvidéken győzelmesen tért hódító Thökölyt sikerül a rendek többségének döntésével megegyező kompromisszumra bírni. Ezek elsősorban a kényszerű adóterhek megszüntetését, a császári megszálló katonaság eltávolítását, általános amnesztiát és az 1671 után eltörölt régi államberendezés, benne a nádori méltóság visszaállítását kívánták elérni. A nuncius megbízója szándékának megfelelően az igények teljesítése mellett emelte fel szavát, és sikerült a császárnál elérnie a diéta összehívását. Előre látta azonban, hogy a legnagyobb nehézséget a vallási ellentét jelenti majd. Az elmúlt időszak ellenreformációs irányának kiéleződése, az 1606-os bécsi béke királyi pátensének mellőzésével életbeléptetett kemény intézkedések a protestánsok ellen, a véres erőszakba torkolló felekezeti viszályok egyik okozóját jelentették a fegyveres felkelés kitörésének. Buonvisi súlyos aggodalommal észlelte a szenvedélyek összecsapását és a katolikus főpapság meg nem alkuvó magatartását. „Isten adja – írta egyik Rómába küldött jelentésében –, hogy papságunk ne járjon elől a viszályok szításában, és hogy vallásos szellemből ne üldözzék az eretnekeket, akik kétségbeesésükben a forradalom oldalára állnának.”¹⁸ Ő maga azt a nézetet képviselte, hogy a vallási kérdésben nem szabad túlságos merevséget tanúsítani, mert ez az országgyűlés feloszlását és a megbékélési törekvések megszakítását vonhatná maga után.

A Sopronban 1681. május 21-én megnyílt országgyűlés azonban nem hozta meg a kívánt megbékélést. A király személyesen nyitotta meg a munkálatokat, és a nuncius jelenlétével igyekezett a nézetek egyeztetését előmozdítani. Bár Thökölyvel sikerült előzetesen fegyverszünetet létrehozni, a diétán nem jelent meg, és követeléseit eleve elfogadhatatlannak találták. A nuncius félelme beigazolódtott: a legnagyobb vihart a vallási érdekek összeütközése kavarta. Katolikusok és protestánsok egymást vádolták jogsértéssel, igazságtalansággal, kíméletlen erőszakkal és embertelen kegyetlenséggel.¹⁹ Thököly a szultán támogatását maga mögött tudva felmondta a fegyverszünetet és folytatta hadjáratát a Felvidéken, kiterjesztve foglalásait. A nádorrá választott gróf Esterházy Pál megbízása, hogy tárgyaljon a felkelőkkel, nem járt sikerrel. Buonvisi, akit fáradozásai elismeréseként a pápa 1681. szeptember 1-jén bíborossá nevezett ki – címét, talán nem minden célzatosság nélkül, az 1454-ben a magyar pálos rend gondozásába adott S. Pietro in Vincoli templomhoz kötötte – csüggedten jelentette Cybonak az év decemberében: „A magyarországi ügyek rendezése érdekében minden lehetséges fáradozást bevettem, és be kell vallanom, hogy soha nem

18 F. De Bojani: i. m. 586.

19 Zsilinszky Mihály: Az 1681-ki soproni országgyűlés történetéhez. Bp. 1883. (Értekezések a történelmi tudományok köréből XI/2.) 36–37.

voltak még nehezebb megbeszéléseim, mert a vallás pontja olyan kényes volt, hogy hangoskodás nélkül kellett tárgyalni fontos kérdésekben anélkül, hogy a diéta megszakítását idézzük elő, ami az egész kereszténység vesztét okozná. A magyarok makacssága mellett mindig ott volt a német tanácsosok ellenvéleménye, akik lerontották azt, amit más javasolt.”²⁰

Hosszú huzavona után a király végül a kiújult felkelés nyomására vallásügyi rendelet kiadására kényszerült, amely kimondta a vallásgyakorlás szabadságát, de meghagyva a földesurak joggyakorlását birtokaik lakossága fölött, és eltiltotta a további templomfoglalásokat azzal a kikötéssel, hogy az 1670 előtt elfoglalt templomok jelenlegi birtokosaik tulajdonában maradjanak.²¹ A kompromisszumos határozat sem az alapítói jogaikhoz ragaszkodó katolikusokat, sem a protestánsokat nem elégítette ki, és éles bírálatot váltott ki a nunciusból, aki újabb bizonyítékát látta benne Lipót gyengeségének.²² Erélyes, uralkodóhoz illő fellépésre buzdította, és igyekezett meggyőzni, hogy a békés megegyezés meghiúsulása után az egyetlen mentő megoldás erős hadsereg sürgős felállítása. „Egy lefegyverzett fejedelem – idézte egy bizalmas levelében a spanyol közmondást – halott oroszlán, amelyet még a nyulak is sértegetnek; így tesznek velünk a magyarok, és mégis van, aki arra ösztönzi Ófelségét, hogy tűrjön el mindent a diétától, a lázadóktól, az erdélyiektől, a törököktől és a franciáktól”.²³

A törökkel való összeütközés azonban immár elkerülhetetlennek és küszöbönállónak látszott. A szultán védelmébe vette Thökölyt, Magyarország fejedelmévé nyilvánította és segítségére szólította fel a moldvai és havasalföldi vajdát, az erdélyi fejedelmet, a váradai és temesvári pasát. Caprara internuncius konstantinápolyi küldetése 1682-ben, az utolsó kísérlet a háború megakadályozására, eredménytelenül végződött; az év őszén a nagyvezír hadereje, szokásos óriási hadigépezetével, mintegy 350 000 főnyi hadsereggel, felkészült az elsöprő offenzívára, célpontjával a császári fővárost tűzve ki. A pápaság végső erőfeszítésekkel próbálta a veszélyt elhárítani. Buonvisi lengyel nunciustársával, Opizio Pallavicini bíborossal, Martelli utódával vállvetve, lengyel összeköttetéseit felhasználva igyekezett Sobieskit rábírní a régóta sürgetett szövetségre Lipót császárral; Ince pápa 1683 elején brévékben szólította fel XIV. Lajost, Lipótot és a spanyol királyt egyetértésre és összefogásra a kereszténységet fenyegető közös ellenség ellen; februárban pedig első hadisegélyként 200 000 koronát utalt ki bécsi nunciusa kezeihez, rábízva a pénz felhasználását, hogy így biztosítsa a császári főtisztviselők hűtlen kezelésének kockázata ellen. Rávette Krisztina svéd királynőt is,

20 *T. Trenta*: i. m. 328.

21 *Zsilinszky M.*: i. m. 69.

22 „Egyszer azt mondtam valakinek – írta az év novemberében egy cseh főúrnak –, aki azt panaszolta, hogy a francia király mindent elér alattvalóinál, a császár meg semmit: 'amaz parancsol, ez pedig kér; innen a különbség'. Ugyanez ítélte kudarcra a diétát, ahova a magyarok úgy jöttek, mint könyörgő bárányok, és fenyegető oroszlánokká váltak, mert ennek és amannak szenvedélye bátorította fel őket, és még sokkal inkább fegyvereink gyengesége, amelyek nem képesek annyifelé ellenállni, ha nem növelik őket.” *T. Trenta*: i. m. 327.

23 *I. m.* 329.

aki végleg Rómába költözött, hogy mondjon le 12 000 tallér évjáradékáról a „szent háború” javára.²⁴

Kara Musztafa előnyomulását azonban már nem lehetett megállítani. Július elején Esterházy nádor kétségbeesett levélben tárta fel Lipótnak hazája tragikus helyzetét. A török offenzíva következtében a Duna jobb partján már csak Sopron, Magyaróvár és Kismarton egy része maradt az uralkodó kezében, míg a bal parton Pozsony, Nyitra és Trencsén megyéken kívül a Felvidék többi részét Thököly foglalta el. A nádor úgy értesült, hogy a császári hadvezetés, lemondva a magyar területek védelméről, Bécs és Morvaország felé vonta vissza a csapatokat.²⁵

Ezentúl azonban már az osztrák főváros helyzete is válságosra fordult. Július 12-én a nagyvezír serege felvonult Bécs alá, és megkezdődött a város ostroma. A császár és udvara a diplomáciai testülettel együtt nagy sietve Linzbe menekült. Bécs megmenekülését az ostrom kemény megpróbáltatásai után a lengyel király beavatkozásának köszönhetette, akivel április 1-jén végre sikerült a szövetséget létrehozni. Sobieski serege még időben érkezett ahhoz, hogy Lotharingiai Károly herceg, a királyi haderő parancsnoka 30 000 főnyi hadtestével karöltve szeptember 12-én döntő vereséget mérjen Kara Musztafa hadaira és rendetlen visszavonulásra kényszerítse. De a kedvező fordulat sem változtatta meg Lipót császár háborúellenes beállítottságát. Titokban békeajánlattal fordult a megvert nagyvezírhez, amit ez a visszavágás és tekintélye helyreállításának reményében visszautasított.

Ince pápa élesen helytelenítette a császár lépését, éppen amikor a régóta várt háború első szakasza kedvező fordulatot hozott. Mindamellett tisztában volt a hadviseléssel járó, súlyos anyagi áldozatokkal és a császári kincstár korlátozott lehetőségeivel, ezért az ösztönzés leghatékonyabb eszközéhez, a pénzbeli támogatáshoz folyamodott. Már a bécsi harcok idején 500 000 forintot utalt át nunciának,²⁶ és tetemes összegeket folyósított a lengyel királynak, és a továbbiakban is újabb és újabb segélyekkel járult hozzá a hosszúra nyúló háború kiadásaihoz, a két szövetséges uralkodón kívül pénzzel támogatva a háborúba később bekapcsolódó brandenburgi, bajor és szász fejedelmet is. Buonvisi számadáskönyve szerint 1683-tól 1689-ig, bécsi nunciatúrája végéig kétmillió forintot tettek ki a pápai kincstárból kezéhez juttatott átutalások;²⁷ ezek azonban csak egy részét képezték az Egyház anyagi hozzájárulásának. A többi, jelentős mértékben, a nuncius saját kezdeményezésének, fáradhatatlan utánjárásának és találmányosságának volt köszönhető. Amellett, hogy a Szentszék kimerülőben lévő pénztárából az ő sürgető felterjesztései – ahogy maga kifejezte, „tolakodása” – révén érkeztek a későbbi támogatások, ő volt az, aki javasolta, hogy az örökös

24 *Onno Klopp*: Das Jahr 1683 und der folgende grosse Türkenkrieg bis zum Frieden von Karlowitz 1699. Graz, 1882. 148.

25 I. m. 195.

26 *A. M. Trivellini*: i. m. 67.

27 I. h.

tartományok szerzetesrendjei és világi papsága a legutóbbi hatvan évben szerzett birtokainak egyharmad részét a háború céljaira fordítsák; ebből összesen 1 600 000 forint bevételt sikerült összegyűjteni.²⁸ Kieszközölte továbbá, hogy az elhunyt Szelepcsényi György érsek és Sinelli bécsi püspök hagyatékának értékesítéséből befolyt összeget – későbbi visszafizetés mellett – szintén a hadi kiadásokra fordítsák. Személyesen fordult különböző egyházi méltóságokhoz felajánlásokért a pápától szorgalmazott keresztény háború céljaira: így szerzett 12 000 forintot a bázeli püspöktől, hatezretet a Sankt Gallen-i apáttól, 2200-at pedig a bencés és cisztercita apátságok ajánlottak fel.²⁹

A háború további folyamán gondoskodása odáig ment, hogy a pápától kieszközölte az engedélyt, hogy a templomok kincseit – a legszükségesebb felszerelések kivételével – értékesíthesse a hadviselés kielégíthetetlen Molochjának táplálására. Federico Cornaro velencei követ 1690. évi jelentése szerint Lipót császár addig egyházi pénzekből összesen több mint hárommillió forinthez jutott, és „ezek lettek a háború vitelének leghatásosabb eszközei, nehogy a pénz hiánya és szűkössége miatt a hadműveletek elégtelenné és lanyhává váljanak”. Megjegyzi azonban, hogy a pénz jórészt nem közvetlenül a pápai kincstárból származott.³⁰

Bécs után a keresztény sereg nyergesújfalui győzelmével immár magyar területen folytatódott a háború, de a visszavonuló nagyvezír mellett szembe kellett nézni Thököly erőivel is, aki Sobieski közvetítésével próbálta célkitűzéseit érvényre juttatni. Buonvisi, aki továbbra is éberrel figyelte a magyarországi helyzet alakulását, míg egyrészt újra szót emelt a császárnál annak érdekében, hogy a hűségére térő felkelőknek általános amnesztiát hirdessen, elvetette a kiegyezés lehetőségét vezérükkel, akit, mint a háború előidézőjét, élesen elítélt. Latba vetette befolyását a lengyel királynál, hogy Thököly támogatásától eltérítse. „Nem illik egyetlen fejedelemhez sem, hogy megengedje az ilyen szörnyek létezését – írta neki az év október 5-én –, mivel Thököly fel akarta áldozni saját nagyravágásának az egész kereszténységet. Nem azt mondom, hogy el kell venni az ország kiváltságait, sem pedig, hogy erőszakot alkalmazzanak vallási téren, de azt sem szabad eltérni, hogy Thököly azzal dicsekedhessen, hogy előnyöket kovácsolt annyi gonoszságából.” Kérte Sobieski segítségét ellene, azzal érvelve, hogy ez a pápánál is érdemül szolgálna. Arra biztatta, támadja meg két lengyel hadtesttel Szepes és Trencsén felől, így „az álnok lázadót” sarokba szorítanak és sokan elpártolnának tőle, megértve, milyen szégyenletes a „török rabszolgájától függni”.³¹ A katolikus főpap elmarasztaló ítélete mintegy felsőbb megerősítése annak az uralkodó nemzetközi visszhangnak, amely a kuruc ellenállás vezérét egyenesen a Sátán küldöttének tüntette fel.

28 *Bubics Zsigmond*: Cornaro Frigyes velencei követ jelentései Buda várának 1686-ban történt ostromáról és visszavételéről. Bp. 1891. 350.

29 *Fraknói V.*: i. m. CXXXIV.

30 *Joseph Fiedler*: Die Relationen der Botschafter Venedigs über Deutschland und Österreich im siebzehnten Jahrhundert. II. Wien, 1867. (Fontes Rerum Austriacarum II/XXVII.) 292.

31 *A. M. Trivellini*: i. m. 76., 113–114.

A bécsi bíboros diplomáciai téren hamarosan újabb sikert könyvelhetett el: új szövetséges megnyerését a „szent háborúhoz”. Már 1678-tól kezdve azon igyekezett, hogy jó kapcsolatokat teremtsen annak az államnak képviselőjével, amely a közelmúltban fejezte be több mint húszéves háborúját a török birodalommal Kréta birtokáért. A velencei köztársaságnak éppúgy érdekében állt, mint Lipót császárnak elvesztett birtokai visszaszerzése; nem ígérkezett azonban könnyű feladatnak rávenni az óvatos velencei államvezetést újabb kockázatos áldozatvállalásra. A nuncius kitartó diplomáciával éveken át arra törekedett, hogy Velence csatlakozásához bécsi képviselőjén keresztül utat találjon. „Állandóan azon igyekszem – írta Rómába 1678. január 4-én –, hogy egyre inkább megnyerjem a velencei követet; ő igen hálás volt, hogy csütörtökön meghívtam ebédre, ahol ott voltak a legfontosabb miniszterek, hogy meghódíthassa őket.”³² Kialakult jó viszonyukat már a következő évben arra használta fel, hogy a velenceit bevonja messzeágazó háborús terveibe. Kifejtette, hogy a köztársaság rábeszélhetné a császárt a szövetségre Varsóval és Moszkvával; ez magával hozhatná a törökkel ellenséges Perzsia bekapcsolódását, „és a köztársaság – tért rá mondanivalója lényegére –, ha majd a tűz jól lángra lobbant, beszállhatna a játszmába és visszaszerezhetné, amit elvesztett, mert a törökök nem tudnának ellenállni mindezeknek a támadásoknak”. Domenico Contarini követ biztosította, hogy továbbítja javaslatát kormányának.³³

Egyetértésük fenntartása érdekében a két diplomata nagyvonalúan túltette magát azon a feszültségen, ami a spanyol követ aknamunkája eredményeképpen az olasz bíboros és a külképviseletek tagjai között kialakult. A szigorú udvari etikett betartása körül támadt nézeteltérés – a nuncius előírásos viselete hivatalos látogatók fogadásakor – Buonvisi elszigetelődésére vezetett a diplomáciai testületben, amelynek tagjai küldőjük tekintélyének védelmében mindenkor nagy fontosságot tulajdonítottak a rangsorolás szertartásos külsőségeinek, és elzárkóztak minden engedménytől. A spanyol követ ezt fegyverül használta a nuncius ellen, akinek törökellenes politikája sértette királya érdekeit, mert elvonta a rokon Lipótot a közös fellépéstől a rivális francia király ellen. Amikor azonban 1683 végén sor került az első hivatalos közeledésre Bécs és Velence szövetsége kérdésében, Contarini, tekintet nélkül követársai álláspontjára, sietett személyesen közölni kormánya beleegyezését a bíborossal, „meglepve őt lakásán – ahogy jelentésében írta – és újra felvéve a kapcsolatot ezzel a nagy hitelnek örvendő miniszterrel, mivel tekintetbe vettem, mekkora súlyt kölcsönözhetne a szövetségnek a pápa jó hajlandósága irányában. A bíboros végtelenül nagyra értékelte figyelmeségemet – fűzte hozzá – és annyira lekötelezettnek vallotta magát lépésemtől, hogy a szertartások előírását átlépve azóta lekísér a kocsimhoz”. Ezt pedig – hangsúlyozta – eddig egyetlen bíboros sem tette meg egy követtel.³⁴

32 F. De Bojani: i. m. 452.

33 Buonvisi 1679. júl. 16-i jelentése Cybonak. F. De Bojani: i. m. 551.

34 J. Fiedler: i. m. 264.

Buonvisi döntő szerepét Velence csatlakozásában a bécsi udvarnál is elismerték: az érdemi tárgyalások az ő házában és elnökletével zajlottak le 1684. március 1-jével kezdődőleg, és a Habsburg Birodalom, Lengyelország és a velencei köztársaság hármasszövetségének, a *Szent Ligának* megalakulásához vezettek a pápa legfőbb védnöksége alatt. A Liga létrejötte nem volt zökkenőmentes. A velencei szenátusban élénk vita előzte meg a békét megőrizni kívánó kisebbség és a közös háború kínálta lehetőségekre építő párt között. Ez utóbbi többségi határozata szerint Marcantonio Giustiniani dózse 1684. április 5-én ratifikálta a szerződést. Eszerint a szövetségesek mindegyike saját arcvonalán a töröktől elfoglalt területei visszaszerzéséért folytatja a hadműveleteket, de csak közös meg egyezéssel köthet békét. A császár kezdetben vonakodott ezt a feltételt elfogadni, és csak a nuncius rábeszélése bírta rá a beleegyezésre.³⁵ Vita tárgyát képezte a Dalmáciában visszahódítandó területek fölötti felségjog kérdése is. A közép-korban évszázadokon át folyó versengés a dalmát tengerpart birtokáért újra éreztette hatását: Kinsky kancellár a magyar korona régi jogaira hivatkozva szembehelyezkedett Velence igényével, amit a köztársaság előre kikötött magának. Követe a nuncius közvetítéséhez folyamodott a békés megegyezés érdekében, és Buonvisinek sikerült a tárgyalások megszakítását megakadályozni: kimutatta, hogy a vitás területek már régóta a tengeri köztársaság birtokában voltak, a magyar uralkodók tehát lemondtak követelésükről. Ugyanakkor azonban azt is leszögezték, hogy a török hódítás előtt magyar fennhatóság alatt álló balkáni területek Magyarországot illetik.³⁶ Mindkét fél felismerte a szövetség előnyeit, mert bár külön hadszíntéren, de közös ellenség ellen szálltak harcba, megosztva ennek erőit.

Contarini követ hálás elismeréssel emelte ki jelentésében Buonvisi közreműködését a *Szent Liga* létrejöttében és hatékony tevékenységét a kereszténység érdekében. „Buonvisi bíboros apostoli nuncius – írta Bécsből hazatérve 1685 novemberében –, ez a ritka tehetségű ember, aki lángoló buzgósággal viseltetik a kereszténység javáért, szakadatlanul fenntartotta az egyetértést, hozzáértésével és ügyességével avatva be a császárt és a minisztereket a folyó ügyekbe; nagy hittel és tekintéllyel bír az uralkodónál és ezzel tájékoztat, szorgalmaz és figyelmeztet minden olyan kérdésben, amely a kereszténység javát illeti. A hármasszövetség tárgyalásaiban igen gyümölcsözően használtam fel hatékony beavatkozását”.³⁷ Lelkes jóslata, hogy a bíboros páratlan hírnevet biztosított magának az eljövendő századokban az „oszmán gőg letörésével”³⁸ ugyan túl derűlátónak bizonyult, de bécsi utóda, Federico Cornaro sem szűkölködött a nuncius dicsérő méltatásában: „Az ő távozásából – írta 1685. október 14-én, röviddel álmohácsi érkezése után – az egész kereszténységre nagy hátrányok származ-

35 *Szemző László*: XI. Ince pápa és a török hatalom megtörése Magyarországon. Bp. 1913. 18.

36 *Fraknoi V.*: i. m. 84.

37 *J. Fiedler*: i. m. 259–260.

38 *O. Klopp*: i. m. 389.

nának, mert helyes felfogásával és éles elméjével, dús tapasztalataival és nemes szándékaival sokat használhat.”³⁹

A *Szent Liga* létrehozásának sikere nem szüntette meg a háború folytatásának útjában álló akadályokat, és a nunciusnak valóban „lángoló buzgósággal” kellett fáradoznia ezek elhárításán. Eredménynek könyvelhette el, hogy Lipót császár kihirdette az általa régóta szorgalmazott bűnbocsánatot Thököly azon hívei részére, akik elhagyva szolgálatát, az uralkodó hűségére tértek. A hadihelyzet alakulása Bécs felmentése után erősen megingatta a felkelés vezérének pozícióit, olyannyira, hogy vereségei miatt a temesvári pasa 1685 őszén egy időre fogságba vetette, és ez sok követőjét arra indította, hogy felhagyjon ügye támogatásával. Buonvisi különös rokonszenvvel kísérte figyelemmel ezek sorsát; Rómába küldött jelentéseiben nem mulasztotta el kiemelni hűséges helytállásukat az ütközetekben a császári hadsereg oldalán, főleg a Petneházy Dávid parancsnoksága alatt álló, Mercy és Heissler tábornokok hadtestébe beosztott huszárrok haditetteit.⁴⁰ Bécsben azt az álláspontot képviselte, hogy külön ezredekbe tömörítsék a magyar fegyvereseket, de a hadvezetés bizalmatlansága meghiúsította ezt. A bíboros mindazonáltal igyekezett helyzetükön könnyíteni; a pápával egyetértésben elsőrendű fontosságúnak tartotta a hadszíntérré vált Magyarországon az elégedetlenség és az ellenállás megszüntetését, és ennek érdekében a méltányos eljárást az uralkodó szolgálatába állt volt felkelőkkel szemben. Aggodalommal észlelte a rosszul ellátott katonaság sanyarú körülményeit a téli szállások alatt, ezen belül is a magyarokét, akik hónapokon keresztül zsold nélkül maradtak: „ha lett volna vagy lenne 50 000 forint készpénzem – írta Rómába 1686 februárjában –, rögtön elküldeném, hogy kiadjam pár hónapi bérüket, amely a szokáshoz híven alacsonyabb, mint a németeké, azzal a meggondolással, hogy ezzel megtartanám hűségüket, és ezenfelül nagy jót tennék a vallásnak is, megmutatva annak a derék katonaságnak, hogy bár eretnek, a pápai adakozás támogatja és táplálja”.⁴¹ Ennek hiányában módot talált mégis arra, hogy kimutassa elismerését legalább a magyar lovasság parancsnokának, Petneházy Dávidnak, aki 1679-től kezdve Thököly oldalán harcolt, lovasságának vezére lett, és nagy része volt a Felvidék elfoglalásában, míg végül a török szövetségből kiábrándulva 1685 őszén más kuruc vezérekkel együtt Lipót mellé állt és utoljára Buda visszavétele után életét áldozta. A nuncius dicsérő levél kíséretében értékes aranylánccal ajándékozta meg – amit 552 forintért a svájci bencések adományából vásárolt –, hogy megerősítse hűségében, de azzal a mellékgondolattal is, hogy enyhítse a protestánsok ellenséges érzületét, „megmutatva ennek a vezetőnek (aki különben nagyon derék ember), hogy óhajtjuk áttérésüket, de nem elpusztításukat. És mindenki azt gondolja, hogy ez az elhatározásom nagy jót eredményez majd Felsőmagyarországon”. A pápa és a császár helyeslésétől felbátorítva ugyanígy szándékozott kitüntetni a magyar gyalogság parancsnokát, Barkóczy Ferencet is,

39 *Fraknoi V.*: i. m. CXXVIII. jegyz.

40 Buonvisi bíbornok i. m. 5., 49., 87., 141., 154.

41 I. m. 40.

„mert célszerű mindent megtenni, hogy hálára kötelezzük azokat a szegény embereket, akik olyan jól viselkedtek, miután újra az engedelmesség útjára tértek, és minden támogatást nélkülöznek”.⁴²

Ismeretes magyarbarát magatartása arra indította Esterházy Pál nádort, hogy már a háború második évében, Buda első sikertelen ostroma után feltárja előtte hazája lakosságának nyomorúságos helyzetét: az előző évben a törökök, tatárok, lázadók mellett a németek, lengyelek, litvánok dúlásai, majd a beszállások tették tönkre: a rájuk kirótt hadiadó becslése szerint elérhette az ötmilliót. Arra kérte a nunciust, vegye pártfogásába „nyomorult, minden könnyebbséget nélkülöző” nemzetét és „járjon közbe Ó Szent Felségénél, hogy ha lehet, törölje el a beszállásolást, vagy ha a háború szükségletei miatt ezt nem lehet, legalább csökkentse jelentősen, hogy ne taszítsa a szerencsétlen népet a végső kétségbeesésbe”.⁴³

A nuncius nagyon is tisztában volt a hadszíntérré vált Magyarország sanyarú helyzetével – egy hadbiztos 1685-ös jelentése szerint abban az évben 3000 ember éhen halt, és a katonák döglött állatok húsát ették;⁴⁴ újabb segélyeket sürgető folyamodványaiban a pápai udvarhoz feltárta a szárazság, a járványok, az éhínség és a pusztítások okozta károkat és a katonaság nélkülözéseit a téli szállásokon, hangsúlyozva, hogy a pápai támogatás nélkül nincs remény a háború folytatására. Küldetése ezáltal várható kudarcát drámai példaként Cesarini bíborosnak a várnai csatavesztésre vezető szerepéhez hasonlította. A császárral és környezetével folytatott rábeszélő érvelései a hadműveletek további folytatása mellett állandóan abba az ellenvetésbe ütköztek, hogy az államkincstár anyagi fedezet hiányában nem képes többé a háborús költségek terheit viselni, és a bíboros maga is átlátta ezt. De elsősorban a bécsi kormány rossz pénzgazdálkodását, a visszaéléseket, a hanyagságot és lelkiismeretlenséget okolta érte, és elítélő véleményét szókimondóan ki is nyilvánította. Rosenberg gróf kamaraelnöknek, mikor újabb segélyt próbált kieszközölni, kertelés nélkül szemére hánytva, hogy „sohasem gondolt a fölösleges kiadások megszüntetésére, új jövedelmi források megnyitására. Nem tud egyebet, mint uradalmakat elárúsítani, közjövödelmeket zálogba vetni és kölcsönöket felvenni. Ily módon Ófelségét végső szegénységre juttatja, és csakugyan béke megkötésére kényszeríti.”⁴⁵ Megpróbálta rávenni a császárt, hogy helyébe Kollonich bécsújhelyi püspököt nevezze ki, aki Bécs ostromakor jelentős anyagi segítséget nyújtott, de nem ért célt. Elérte viszont az alkalmatlan Siegfried Breuner főhadbiztos leváltását és helyébe Rudolf Rabatta kinevezését, aki ezután elismerést érdemelt ki a hadsereg gondos ellátásáért Buda ostromakor. Sőt odáig ment, hogy magának a császárnak is kifejezze nemtetszését túlzott költségei: gazdag ajándékozások, fényes ünnepek, fejedelmi rokonok

42 I. m. 23., 53., 80. (1686. febr. 3., márc. 17., ápr. 28.)

43 Magyar Országos Levéltár, Archivum Palatinae Principis Pauli Esterházy, Ladula 47., prot. 1. 218. Ld. *Bubics Zs.*: i. m. XXII.

44 *Bubics Zs.*: i. m. XXI.

45 *Fraknói V.*: i. m. CXXV–CXXVIII. (1685. aug. 26-i jelentés.)

pazar vendéglátása és egyéb felesleges kiadásai miatt. Határozott fellépése és éles bírálatai ellenszenvet keltettek iránta Lipót környezetében, és elidegenítették magát az uralkodót is, különösen, amikor a hibákat feltáró jelentései Rómába elkedvetlenítették a pápát és ez leállította a további segélyeket. 1685 decemberében a nuncius javaslatára még bullát tett közzé, búcsút hirdetve bűnbocsánattal mindazok részére, akik fegyverrel vagy pénzzel segítik elő az új „keresztes háború” ügyét.⁴⁶ De 1686 elején, éppen abban az évben, amikor ez az ügy látványos eredményt ígért, Buonvisi segélykérő levele visszautasításra talált: tudtára adták, hogy a pápai kincstár kimerült, nem képes további juttatásokat folyósítani. A nuncius küldetésének legsúlyosabb válságát élte át: Bécsben őt okolták a pápa elhidegüléséért, ellenséges hangulatot keltettek és ármányokat szőttek ellene, és a császárt is sikerült ellene hangolni. Elkeseredve panaszkolt Cybonak, hogy már el sem megy a haditanács üléseire, mert javaslatait nem veszik figyelembe, sőt ezek ellenhatást váltanak ki. Felelősnek érezte magát, mert amikor az év januárjában a budai pasa a szultán békeajánlatát közvetítette, ő a velencei követtel együtt további egyházi pénzforrások – a spanyol egyházi tízedek felhasználása – reményében szembehelyezkedett elfogadásával. Most a pénzsegély befagyasztása miatt kénytelen hallgatni, „hogy ne gyűlöltesse meg magát teljesen”: tudtára adták ugyanis, hogy a császárnak nem tetszik őszinte véleménynyilvánítása. Úgy látta, hogy Lipót teljesen átengedte a kormányzást minisztereinek, és ezek legkisebb gondja a hadsereg. Kiábrándulva állapította meg Cybonak erőfeszítései reménytelenségét, és visszahívását kérte, kinyilvánítva, hogy annyira eliszonyodott az országtól, hogy ha nem rendelik haza, rövidesen belehal.⁴⁷

A Szentszéknek azonban nem volt szándékában lemondani bécsi képviselője nélkülözhetetlen tevékenységéről, amellyel már addig is küldői osztatlan elismerését érdemelte ki. Arra utasította, hogy a gáncsoskodásokkal nem törődve továbbra is vesse latba befolyását a háború sikeres folytatásának elősegítésére. És a nuncius sérelmeit félretéve, Kollonich püspökkel válllvetve hozzálatott, hogy maradék – főleg a papság vagyონrésze eladásából származó – pénzalapja felhasználásával a küszöbönálló hadjárat szükségleteiről gondoskadjon. A hadsereg létszámának emelésére elősegítették újoncok toborzását, és pénzüsszegeket juttattak német fejedelmeknek, hogy fegyveres közreműködésüket biztosítsák. Ezen túl pedig, küldője utasításához híven, Buonvisi, feladva tartózkodását, igyekezett, mint korábban is, érvényre juttatni saját elképzelését az 1686. évi hadjárat tervezésében. Az előző évben ő volt az, aki ellenezte Buda újabb ostromának tervét, hosszú emlékiratban fejte ki a császárnak, hogy az esős évszak küszöbén, a hadsereg kellő ellátottsága híján a hadművelet sikertelenségét kockáztatnák, súlyos következményekkel a háború további menetére.⁴⁸

46 Károlyi Á.–Wellmann I.: i. m. 77.

47 Buonvisi bíbornok i. m. 90. (máj. 19-i jelentés).

48 Károlyi Á.–Wellmann I.: i. m. 11.

A bécsi hadvezetés ezúttal is a döntő fontosságú célkitűzést: Buda visszafoglalását fontolgatta, újra napirendre tűzve a majd 150 éves török megszállás alatt – legutóbb alig két évvel korábban – kudarcba fulladt vállalkozásokat. Az előkészítő tárgyalásokon ellentétes nézetek és érdekek ütköztek, elsősorban a hadjárat főparancsnokságának kérdésében. A bíboros határozottan ellenezte azt a tervet, hogy a hadsereget kettéoszák, egyik részének vezérletét Lotharingiai Károly hercegre, Lipót sógorára bízva, aki már az előző évi hadjáratokban bebizonyította képességeit, a másik részt Miksa Emánuel bajor választó, a császár fiatal veje alá rendelve. A választó mellé a Haditanács elnöke, Bádeni Hermann őrgróf saját unokaöccsét, Bádeni Lajost szándékozott beosztani, hogy érvényesülését elősegítse, a lotharingiai herceg hátrányára. Ez utóbbi egyenesen Buda ostromával akarta kezdeni a hadjáratot, míg a két herceg előbb Székesfehérvár elfoglalását tervezte. Buonvisi, aki gyanakvó ellenszenvvel viseltetett a hadügyek nagy befolyású irányítója iránt, megpróbálta lebeszélni a császárt arról, hogy egy egész hadsereget két tapasztalatlan ifjúra bízson, és különválassza a fegyveres erőket, ezzel meggyengítve az egyesült török támadással szemben, de nem talált meghallgatásra. Sikertelen maradt az a törekvése is, hogy elérje Bádeni Hermann leváltását, aki ellen pedig a megvesztegethetőség komoly gyanúja merült fel.⁴⁹ Lipót a bádeni befolyásos összeköttetései tekintetével nem szánta rá magát, hogy fellépjen ellene. Csak Ince pápa közbelépése, aki 1687-ben újabb segélyt a Haditanács elnökének elmozdításához kötötte, bírta rá a császárt, hogy engedjen kívánságának.⁵⁰

A nuncius Lotharingiai Károly nézetét pártolta: úgy ítélte, hogy az egész háború sorsa a kulcsfontosságú volt magyar főváros, a magyarországi török hódoltság székhelyének bevételeitől függ, és kárhóztatta a bécsi vezetés halogatását, amely a hadjárat tervezett megindítását egy hónappal késleltette. De május végén elégtétellel jelenthette Rómába, hogy sikerült meggyőznie a bajor választót, hogy egyenesen Buda ellen induljanak. A küszöbönálló nagy vállalkozás fontosságát nyomós érvként használta fel, hogy a pápai kormányt további támogatásra bírja. A spanyol papi tized felhasználása ugyan nehézségekbe ütközött, de Buonvisinek sikerült ugyanezt a műveletet megvalósítania az örökös tartományokban, bevallása szerint 500 000 forinttal növelve az egyházi hozzájárulást a hadi kiadásokhoz.⁵¹ A pápa is átlátta a nagyszabású hadművelet döntő jelentőségét: kincstára újból megnyílt, és augusztusban 100 000 forintot utalt ki hozzájárulásként az egyre növekvő hadi kiadásokhoz. Nunciusa hetenként pontosan tájékoztatta az eseményekről: a haderő felvonulásáról, majd az ostromműveletről, alkalmanként mellékelve Marsili hadmérnök hozzá eljuttatott rajzait; a hadsereg felkészültségéről és szükségleteiről, így a szárazság okozta nagy takarmányhiányról, miközben azon fáradzott, hogy a lyukakat pénztára maradékaival betömje.

49 Buonvisi bíbornok i. m. 129.

50 *Fraknoi V.*: i. m. CL.

51 Buonvisi bíbornok i. m. 112–113.

Különös gondot fordított a katonaság egészségügyi ellátására, a sebesültek és betegek helyzetének javítására. Buda hosszúra nyúlt ostroma rengeteg áldozatot követelt: a rosszul végrehajtott aknarobbanások és az ágyútűz pusztításait növelték a török várórség fegyveres kirohanásai és a táborban fellépő járványok, főleg a vérhas, „a hadseregek legveszélyesebb bántalma” a nuncius szerint. Már Bécs ostroma után is törődött az ottani kórházak szükségleteivel, de a Budáról érkező riasztó tudósítások hatására még buzgóbban karolta fel a szenvedő katonaság sorsát. Maga Ince pápa is szorgalmazta ezt: pénzbeli támogatást és gyógyszereket küldött, míg nunciusa gyűjtést indított kórházak felállítására. Az így nyert 45 000 forintból táborig kórház létesült a Margitszigeten; vezetésével Buonvisi Ruggero atyát, oratoriánus szerzetest bízta meg, aki áldozatos munkájával, a Velencéből eljuttatott gyógybalzsam és a Rómától kapott vérhas elleni por segítségével hatezer ott ápolott katona életét mentette meg. De Budán kívül mozgó kórházakat állítottak fel más Duna menti városokban is. Buonvisi és segítőtársa, Kollonich, immár bécsi püspök érdemei ezen a téren közismertek voltak, ahogy a Bécsből szétküldött számtalan tudósítások egyikéből is kiderül. Marco d’Aviano atya, a szentként tisztelt táborig lelkész – írja a Milánóban kiadott jelentés ismeretlen szerzője – Budáról visszatérve „felkereste Bonvisio és Collonitz [sic!] bíborosokat, köszönetet mondva nekik a Pozsonyban, Győrött, Komáromban, Esztergomban és a budai táborban létesült öt táborig kórházban gondozott valamennyi beteg és sebesült nevében, és biztosította őket, hogy az egész hadjáratban nemcsak több mint hatezer katona életét mentették meg, hanem sokak lelke is megmenekült, ahogy egyetlen kórház adatai mutatják, ahol egy hónap alatt több mint 184 kálvinista és lutheránus tért át a katolikus hitre” – örvendeztette meg a két főpapot a lelkes kapucinus, Lipót lelkiatyja. A jelentés arról is beszámol, hogy a császár a két bíboros és az esztergomi érsek kérésére rendelkezésükre bocsátotta az elhunyt Wesselényi Miklós nádor egykori pozsonyi palotáját, hogy ott állandó katonai kórházat rendezzenek be; az érsek és a lotharingiai herceg további gazdag adományokat juttatott e célra.⁵²

Buda bevétele, a hosszú, tizenhat éves háború legjelentősebb eseménye páratlan visszhangot keltett Európa-szerte. A régi, egységes magyar királyság fővárosának visszaszerzését úgy értékelték, mint a legyőzhetetlennek látszó oszmán birodalom visszaszorításának első látványos jelét, és alkalmi irodalmi termékek áradatával, fényes látványosságokkal ünnepelték. Ince pápa, akinek általában a nagy háborús siker fő érdemét tulajdonították,⁵³ kézzelfogható módon adta jelét megelégedésének és együttérzésének: újabb 100 000 forintot utalt át Bécsbe az-

52 Nuovo Raguaglio... Milano, é. n. (Országos Széchényi Könyvtár, Régi Nyomtatványok Tára, App. H. 2270.)

53 Lotharingiai Károly is sietett ezt kifejezésre juttatni a pápához írt szept. 14-i levelében: „Ennek az ostromnak szerencsés kimenetelét különösen annak az atyai szeretetnek tulajdonítom, amivel Szentséged ezt a hadjáratot buzdította”. *Szabó Mihály*: XI. Ince pápa üdvözlése Buda visszafoglalása alkalmából és a győzelem olasz irodalmi visszhangja. Bp. 1937. 5. Lucca, Buonvisi szülővárosa sem mulasztotta el örömét nyilvánítani a Szent Liga védnökének „Buda annyira óhajtott bevétel” fölött. I. m. 6.

zal az utasítással, hogy ezt a rommá vált város helyreállítására fordítsák, amelynek katasztrofális állapotáról nunciusától szemléletes beszámolót kapott. A „kőhalmazzá változott” Buda elszenesedett házaival nem képes a szükséges várőrséget sem elszállásolni – jelentette a pápának –, sürgős helyreállítási munkákra van szükség, még a tél beállta előtt. Feltárta pénzalapja kimerülését is, és a hadjárat folytatásának szükségleteit a tönkrement országban, amely nem képes ezeket biztosítani. A pápai pénzadományt azonban nem rendeltetésének megfelelően használták fel: Rosenberg kamaraelnök, akinek kezéhez érkezett, másra fordította és a négyezer főnyi helyőrség a romos városban sátrokban kényszerült a telet tölteni; sokan közülük nem éltek túl a megpróbáltatást. A nuncius, aki már korábban is élesen bírálta a kamaraelnök pénzgazdálkodását, de nem tudta a császárnál keresztülvinni eltávolítását, közbenjárásával elérte, hogy a következő év tavaszán a Rómából érkező átutalásokból 80 000 forintot a budai munkálatokra fordítsanak; de gondoskodott róla, hogy ezt az összeget Kollonich kezelje, akit a pápa éppen Buda bevételének napján avatott bíborossá.⁵⁴

Ez a pénz csak egy része volt annak a 350 000 forintnak, amit XI. Ince 1687 tavaszán a *Szent Liga* támogatására fordított. A budai győzelem után a háború új, sikeres szakaszába lépett, és a nuncius állandó sürgető rábeszélései további áldozatokra, a helyzeti előny kihasználására hatékonyaknak bizonyultak. A pápai pénzforrások újabb megnyílása és Buda ostroma alatt kifejtett buzgó segítő tevékenysége Buonvisi befolyását is megnövelte a császári udvarnál. Küldője jóváhagyásától megerősítve, aki Cybo útján dicséretét küldte a császár felé kifejtett „bölcs tanácsaiért és bőséges gondoskodásáért”, és ezek korlátlan folytatására utasította,⁵⁵ a bíboros, akit Lipót a Haditanács tagjává nevezett ki, nem mulasztotta el, hogy állandóan hallassa szavát a háború katonai és politikai vonatkozású kérdéseiben. A nagyvezír 1686 őszén tett békeajánlatával kapcsolatban kifejtette, hogy a Portától Magyarország teljes kiürítését kell követelni, mert a vasvári megegyezés megszegésével az addigi békeszerződések érvényüket veszítették, és Lipótnak jogában áll egész királysága területét visszakövetelni. A teljes elutasítást óvatosan nem merte javasolni: újra ott kísértett régi elődje, Cesarini bíboros intő példája végzetes következményeivel. Végül kitérő választ fogalmazott, miszerint a császár nem tárgyalhat a békéről szövetségesei beleegyezése és igényeik egyeztetése nélkül.⁵⁶ A követendő haditervet illetően is határozott javaslatok voltak. Levelezésben állt a hadsereg nem egy vezető tábornokával és pontos értesülései voltak a hadihelyzet alakulásáról éppúgy, mint a csapattestek ellátásának gondjairól. Buda után a déli offenzíva első feladatának Pécs és az eszéki híd elfoglalását tartotta; ezzel a Szerémség és Szlavónia lakossága felszabadult volna a török uralom alól, és lehetőség nyílt volna a sereg élelmezésére lisztet beszállítani Stájerországból a Dráván és a Dunán át. Elgondolása szerint a hadsereg egyik része a Dunán átkelve Szegedet vehette volna birtokba, ezután

54 *Bubics Zs.*: i. m. LXXVIII.; *Fraknoi V.*: i. m. CXLVIII.

55 Cybo Buonvisihez, 1686. nov. 16. Buonvisi bíbornok i. m. 250.

56 I. m. 262–263., 289. (1686. nov. 24., dec. 15.)

pedig Apafi erdélyi fejedelemmel megegyezésre jutva bevonulhatott volna Lippára és Dévára is. Az erdélyi követekkel folytatott hosszas tárgyalásokból is kivette részét. Bécsben arra törekedtek, hogy Apafit elvonják a török szövetségtől és stratégiailag fontos helyőrségekhez jussanak területén. A nuncius ennek érdekében is előterjesztette javaslatait. De a kulcsfontosságú célkitűzésnek Belgrád bevételét tartotta: a török hódoltság legerősebb bázisának eleste nézete szerint az oszmán birodalom egész magyarországi területének további sorsát meghatározta volna. Úgy ítélte, hogy utána a háború az ellenállás megtörése helyett egyszerű terjeszkedéssé változik majd, mert várható volt, hogy a többi vár magától elesik.⁵⁷ Elgondolásait ismertetve a pápai széket arról biztosította, hogy megvalósulásuk után már nem kell további segélyekért zaklatnia. Addig azonban sürgetőleg újabb áldozatvállalásokért folyamodott: pénz kellett a hadsereg megfogvatkozott létszámának pótlására, felszerelésére és élelmezésére, a lovak takarmányának beszerzésére, munícióra és a katonaság ruházatának beszerzésére. Ő körlevelekben kérte a németországi püspökök hozzájárulását, ez azonban nem lesz elegendő; a császár pedig, noha fontolgatja tanácsait, pénzhiány miatt habozik attól, hogy kövesse.⁵⁸ Végül azonban a hadműveletek nagyjából Buonvisi elgondolásai szerint folytatódtak, Ince pápa pedig a hadi sikerek hatására újabb jelentős összegekkel ösztönözte a háborús erőfeszítéseket. Az 1687 tavaszán átutalt 350 000 forint mellett a következő évben a követként Rómában járó Marsilival küldött további százezret.⁵⁹

Ez az év meghozta a másik nagy diadalt: Belgrád bevételét, és ez megnyitotta az utat a hadsereg benyomulásához balkáni területre. A háború sikeres szakasza azonban ezután megszakadt: az 1684-ben megkötött regensburgi béke felbontásával kiújult a háború XIV. Lajossal: a birodalmi fegyveres erők nagy részét a rajnai frontra vezényelték és a Magyarországon maradt csekélyszámú seregek az új török offenzívával kellett szembenéznie. A pápai segítség pedig elmaradt: XI. Ince, a *Szent Liga* védnöke 1689. augusztus 12-én meghalt és utódától – ahogy a velencei követ 1692-ben rámutatott – a felszabadító háború ügye nem kapta meg a korábbi erkölcsi és anyagi támogatást.⁶⁰

Küldője halálával a nuncius bécsi megbízatása is véget ért. Rómába sietett, hogy a konklávén részt vegyen, 1690-ben pedig szülővárosa, Lucca püspöki székét foglalta el. Mielőtt 1700. augusztus 25-én lehunyta szemét, még megérhette, hogy az 1699-ben megkötött karlócai békével győzelmesen befejeződjön a hosszú háború, amelyért több mint egy évtizeden át annyi odaadással fáradozott.

57 Buonvisi megítélését alátámasztja a hadjáratban végig résztvevő *L. F. Marsili*, aki szerint Belgrád bevétele után „Magyarország összes többi legfontosabb erődje a kiéhezés miatt esett el”. (*Luigi Ferdinando Marsigli: Stato militare dell’Imperio Ottomano, incremento e decremento del medesimo*. II. Haya–Amsterdam, 1732. 160.)

58 Buonvisi bíbornok i. m. 283.

59 *Luigi Ferdinando Marsili: Autobiografia*. Bologna, 1930. 87.

60 *J. Fiedler*: i. m. 339.

MAGDA JÁSZAY

THE PAPACY AND THE WAR OF LIBERATION AGAINST THE TURKS.
THE MISSION OF CARDINAL BUONVISI

By promoting and supporting the successful war of liberation in Hungary (1683–1699), Pope Innocent XI, who assumed office in 1676, became the first Pope to achieve substantial results in the longstanding struggle to contain the Turkish empire in Europe.

Nevertheless, the success of the Pope's resolute efforts and the decisive conclusion of 150 years of Ottoman rule in Hungary were due in large part to the contribution of the papal nuncio in Vienna, Francesco Buonvisi – a man of great determination and initiative.

International tensions posed a serious obstacle to the initiation of the war urged by Rome: competition between King Louis XIV of France and the House of Habsburg for domination of Europe, as well as the domestic political crisis in Hungary – coupled with the uprising of disaffected groups led by Thököly. This was compounded by a paucity of imperial treasury reserves stemming from hapless economic management. All of these factors served to strengthen the anti-war stance of Emperor Leopold I and his court.

The signing of the Peace of Nymwegen following papal mediation on 4 February 1679 dispelled, for a time, the threat of armed conflict between France and Austria. Meanwhile Buonvisi made diplomatic efforts towards removing the Polish king Jan Sobieski from under Louis XIV's influence and bringing him closer to Vienna and the establishment of a common anti-Ottoman alliance. In the end the alliance was formed just in time – Sobieski's armed intervention on 12 September 1683 delivering the imperilled Austrian capital from the siege of the Turkish grand vizier's colossal army. The Turkish-initiated offensive confirmed what the nuncio had been saying for such a time with regard to the inevitability of war and the necessity of preparing for such a war.

With this in mind, the nuncio sought first and foremost a peaceful settlement to the differences that lay at the root of Hungary's domestic conflicts, including a compromise with disaffected factions based on a general amnesty and various political concessions. The goal was to prevent military operations in the country – which was soon to become a theatre of war – from being disrupted by supporters of the pro-Turkish Thököly or by other hostile local inhabitants. The Sopron diet of 1681 failed to achieve the reconciliation urged by Buonvisi, but the nuncio continued to press for the incorporation of Thököly's former soldiers in the imperial army, arguing that they should be treated with dignity.

Financial obstacles to military action were overcome through the transfer of considerable papal funds. Buonvisi continuously urged such transfers, and in total two million Forints were made available by the end of his nunciatura. Since, however, these sums proved insufficient, the cardinal searched for and found additional sources of ecclesiastical funding (e.g. church assets in the hereditary provinces, papal tithes, and donations of holy orders) with a view to providing for the needs of the military machine. In co-operation with Kollonich, the bishop of Vienna, he took it upon himself to organise the medical care of injured and infirm soldiers and to set up mobile field-hospitals, where the lives of about six thousand patients could subsequently be saved.

His role was decisive in the establishment of a military alliance with the Venetian Republic, whose ratification on 5 April 1684 led to the formation of the Holy League under the aegis of the Pope.

At the Viennese court, the nuncio used his determination and influence to counterbalance the anti-war faction and a wavering Emperor Leopold, as well as to achieve the dismissal of economic and military leaders judged incompetent. In doing so, he risked his own isolation and the loss of the Emperor's confidence. However, the recapture of Buda on 2 September 1686 – much celebrated throughout Europe – strengthened his position: he became a member of the War Council and acquired the right to contribute to the elaboration of operational strategy – in recognition of his successful efforts to obtain funding for the war.

Buonvisi's mission to Vienna was interrupted by the death of Pope Innocent on 12 August 1689. It was thus only from afar, as bishop of Lucca, his native city, that he could follow the new, less fortunate stage of the war. Nevertheless, before he passed away on 25 August 1700, he was able to experience the climax of his life's great test: the victorious conclusion of the long war in Hungary.